

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย ในการส่งเสริมสุขภาพแรงงานนอกระบบ ตำบลประจักษ์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย (อสอช.) ในการส่งเสริมสุขภาพแรงงานนอกระบบด้านการดูแลสุขภาพและเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ตำบลประจักษ์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning: PL) โดยออกแบบการวิจัยด้วยการปฏิบัติการแบบกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แกนนำแรงงานในกลุ่มอาชีพ หรือแกนนำในชุมชน ผู้ประกอบการที่มีความสนใจ/อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่มีความสนใจสมัครเป็นอาสาสมัคร อาชีวอนามัยผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม (Focus Group) จำนวน 25 คน ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย 1. ข้อมูลและบริบทของชุมชน และ 2. ผลการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย (อสอช.) ในการส่งเสริมสุขภาพแรงงานนอกระบบด้านการดูแลสุขภาพและเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม แบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ประเมินความสามารถที่มีอยู่เดิมของผู้เข้าร่วมประชุม ระยะที่ 2 การดำเนินการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย และ ระยะที่ 3 การประเมินผลหลังการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย หลังจากนั้นมีการติดตามผลการดำเนินงานการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย (อสอช.)

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม

จากการทำแบบทดสอบการประเมินความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม พบว่า พบว่าคะแนนเฉลี่ยรวมของการประเมินความสามารถหลังการเข้าร่วมการอบรมการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย มีค่าสูงขึ้นกว่าการทดสอบก่อนการเข้าร่วมการอบรมฯ ทุกข้อ และคะแนนเฉลี่ยรวมก่อน

เข้าร่วมการอบรมกับคะแนนเฉลี่ยรวมหลังการเข้าร่วมอบรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตาราง 8 อธิบายได้ว่า หลังจากการเข้าร่วมการพัฒนาฯ โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมในการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย (อสอช.) ทำให้ผู้เข้าร่วมการพัฒนา มีความรู้เพิ่มขึ้น เนื่องจากการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้เข้ารับการพัฒนาเกิดการระดมความคิด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด ทำให้อาสาสมัครอาชีวอนามัยเกิดความรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดย ชงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2540) เสนอแนวคิดไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เดิม ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันและผู้สอนกับผู้เรียน ทำให้เกิดการขยายตัวของความรู้ออกไปอย่างกว้างขวาง และสอดคล้องกับการศึกษาของสิริหญิง ศรีสุพรรณ (2550) ที่ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมต่อการดูแลตนเองและผู้ป่วยโรคปวดหลังที่ได้รับการผ่าตัดหลัง พบว่า คะแนนความรู้เรื่องการดูแลตนเองหลังผ่าตัดของผู้ป่วยโรคปวดหลังส่วนล่างหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยคะแนนดีกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. ด้านการเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม

มีการติดตามผลด้านการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัยที่ผ่านการพัฒนาฯ มีการให้ความรู้แก่แรงงานนอกระบบในชุมชนในเรื่องท่าทางการทำงาน ไม่ที่ถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 36.0 รองลงมาคือ อันตรายจากสารเคมี และสถานที่ทำงานที่เหมาะสมกับอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 20.0 เท่ากัน ดังตาราง 9.1 ในด้านกิจกรรมการเฝ้าระวังสุขภาพ พบว่า กิจกรรมด้านการเฝ้าระวังสุขภาพที่อาสาสมัครอาชีวอนามัยได้ปฏิบัติมากที่สุดคือ เรื่อง การปรับเปลี่ยนท่าทางการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 36.0 รองลงมาคือ การแนะนำอุปกรณ์/วิธีการทำงานของอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล/การใช้เครื่องมือทุ่นแรง คิดเป็นร้อยละ 24.0 และการปรับสภาพแวดล้อมในที่ทำงาน คิดเป็นร้อยละ 16.0 ดังแสดงในตาราง 9.2 หลังจากการอบรมการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัยแล้ว โดยเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลประจวบฯ ผู้วิจัย และตัวอาสาสมัครอาชีวอนามัยเอง พบว่า อาสาสมัครอาชีวอนามัยมีการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมเกี่ยวกับเรื่องการปรับปรุงสถานที่ทำงาน ไปใช้กับที่อยู่อาศัยและสถานที่ทำงาน ทำให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ เรียบร้อยมากขึ้น เช่น การกำจัด เก็บ กระป๋องสารเคมี การจัดความเป็นระเบียบของการเสียบปลั๊กไฟ สังเกตได้จากการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้ารับการพัฒนาคนหนึ่ง “บ้านของลุงเป็นที่แะล่ำไย จะมีคนมารับจ้างแะล่ำไยมาก การใช้ปลั๊กไฟในการเสียบปลั๊กโทรทัศน์ ชาร์ตแบตเตอรี่ โทรศัพท์ บางคนก็เปิดวิทยุด้วย โดยใช้เต้าเสียบอันเดียวกัน แล้วมีครั้งหนึ่งเกิดประกายไฟขึ้น ทำให้เต้าเสียบนั้นไหม้และ

ใช้ไม่ได้อีกเลย หลังจากที่ถูกเป็น อสอช. แล้วลูกก็จะกลับไปทำและบอกกับคนที่มาแกะลำไยถึงวิธีการใช้ที่ถูกต้อง อันตรายที่จะเกิดขึ้นด้วย” ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วันทนีย์ ชวพงศ์ (2543) ที่ศึกษาผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติของแม่บ้านในเขตชนบทจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่ากลุ่มแม่บ้านที่ได้รับโปรแกรมการพัฒนาความรู้และการรับรู้ด้านสุขภาพแบบมีส่วนร่วม มีการรับรู้ด้านสุขภาพดีขึ้น และมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติถูกต้องมากกว่าก่อนได้รับโปรแกรมและมากกว่า กลุ่มแม่บ้านที่ไม่ได้รับโปรแกรม และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ประภาพร พรหมเดชบุญ (2544) ที่พบว่าการติดตามประเมินผลผู้เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อ เอชไอวี/เอดส์ ของพนักงานในสถานบริการเดิมน้ำมันหลังจากดำเนินการไปแล้ว 1 ปี พนักงานส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการใช้ถุงยางอนามัยอย่างถูกต้อง

อีกประการหนึ่ง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning: PL) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาบุคคลทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ได้เป็นอย่างดี ประกอบด้วยวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ผสมผสานกับกระบวนการกลุ่ม (Group Process) หลังจากการอบรมแล้วพบว่าอาสาสมัคร อาชีวอนามัยสามารถดำเนินการปฏิบัติงานด้านความเสี่ยงเกี่ยวกับการทำงานโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม เรื่องความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงในการทำงานของกลุ่มอาชีพของตน ความเสี่ยงจากการทำงานในกลุ่มอาชีพได้ วิธีการลดความเสี่ยงจากการทำงานได้ ให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหา อาชีวอนามัยเบื้องต้นเพื่อลดความเสี่ยงในการทำงานของกลุ่มอาชีพถ่ายทอดความรู้หรือสาธิตวิธีการเกี่ยวกับการลดความเสี่ยงจากการทำงานในสมาชิกในกลุ่มอาชีพได้ และสามารถดำเนินการปฏิบัติงานด้านการเฝ้าระวังสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เรื่องการใช้ทักษะเบื้องต้นในการเฝ้าระวังสุขภาพและสิ่งแวดล้อม การค้นหาและวิเคราะห์ผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการทำงาน การเลือกใช้อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคลเบื้องต้นได้อย่างถูกต้อง เช่น การใช้หน้ากากอนามัย ถุงมือ การแนะนำความรู้ ให้ความรู้ในเรื่องวิธีการใช้อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคลได้ การสร้างและขยายเครือข่ายความปลอดภัยในการทำงานของกลุ่มอาชีพ การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในขั้นตอนการทำงานของกลุ่มอาชีพ เพื่อลดความเสี่ยงในการทำงาน

3. ด้านการทำงานเป็นทีม

จากการสังเกตสถานการณ์การอบรมโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์และการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม ซึ่งในกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การเป็นผู้นำ พบว่า อาสาสมัครอาชีวอนามัยได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมว่า “แม่นแล้วครับ ตอนที่ผมทำงานคนเดียว ก็บะอออก ก็บะอู้อะ

ถามไฟที่ไหน แต่ถ้าเขาทำงานร่วมกัน ถ้าเขาคิดจะออกข้อนี้ อาจจะมีคนคิดออกก็ได้ครับ” แสดงให้เห็นว่าตัวอาสาสมัครเองรู้สึกรู้สึกว่าการทำงานกันเป็นทีมสามารถแก้ไขปัญหได้ง่ายกว่าการทำงานคนเดียว ซึ่งสอดคล้องกับคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ที่เป็นอาสาสมัครอาชีวอนามัยข้อหนึ่งคือ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระอรุณ ปัญโญแก้ว (2547) ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนโดยความร่วมมือของหน่วยงานราชการและชุมชนในเขตแนวกันชนบ้านแม่ความหลวง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า การจัดการป่าแบบดั้งเดิมเป็นการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นที่ชาวบ้านแม่ความหลวงได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อ ศาสนา โดยสังเกตได้จากความรู้ความเข้าใจที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การสร้างแนวกันไฟ การบวงสรวงขุนน้ำ การเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา การสักการะบ่อน้ำทิพย์ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นวิธีการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการจัดการป่า การจัดการป่าชุมชนแม่ความหลวงในปัจจุบัน เป็นป่าชุมชนที่มีการจัดการโดยระดมความเชื่อแบบดั้งเดิมมาผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการอบรม สัมมนา ทักษะศึกษาดูงานของการส่งเสริมของหน่วยงานราชการที่นำมาปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการจัดการป่าชุมชนในปัจจุบัน โดยอาศัยองค์ความรู้จากการจัดการแบบภาคีระหว่างหน่วยงานราชการกับชุมชนบ้านแม่ความหลวง ซึ่งพบว่ามีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและศักยภาพของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ได้แก่ผู้นำที่เข้มแข็ง ด้านวัฒนธรรมความเชื่อ องค์ความรู้ใหม่ การสนับสนุนของหน่วยงานราชการและความสัมพันธ์แบบภาคีของการจัดการป่าชุมชน ประเด็นเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนและหน่วยงานราชการได้มีความตระหนักและห่วงใยที่จะดูแลรักษาป่าและระบบนิเวศน์ให้อุดมสมบูรณ์ โดยที่ชุมชนได้ร่วมในกิจกรรมต่างๆ และปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ชุมชนและหน่วยงานราชการกำหนดขึ้น แสดงให้เห็นว่าความรู้ ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมแบบภาคีสามารถนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนให้ยั่งยืน ดังนั้นการจัดการป่าชุมชนโดยความร่วมมือของหน่วยงานราชการและชุมชนในแนวกันชนบ้านแม่ความหลวง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จึงควรนำไปเป็นแบบอย่างและประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นต่อไป

4. ด้านจิตอาสา

การอบรมโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่เข้ารับการพัฒนาเป็นผู้ที่จิตอาสาอยู่ในตัวอยู่แล้ว เพราะคุณสมบัติของอาสาสมัครอาชีวอนามัยข้อหนึ่งคือ มีเวลาและความสมัครใจ/ความสนใจที่จะเป็นอาสาสมัคร และการเป็นอาสาสมัครอาชีวอนามัย ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการป้องกันควบคุม ไข้ระวังโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมสุขภาพเบื้องต้น ให้แก่แรงงานนอกระบบในชุมชน เป็นการกระตุ้นให้อาสาสมัครอาชีวอนามัยได้แสดงถึงการมีจิตอาสา และพัฒนาศักยภาพด้านจิตอาสาของตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ทรงศักดิ์ มีชัย (2544) ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

ในชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขาม อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมในด้านพื้นฐานการเข้าร่วมของผู้สูงอายุในชมรมบ้านป่าขามนั้น ส่วนใหญ่จะเข้าร่วมด้วยความสมัครใจและเต็มใจ มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมและในกิจกรรมกลุ่มทุกครั้ง ส่วนรูปแบบในการดำเนินงานผู้สูงอายุจะมีส่วนร่วมโดยตรงในการบริหารจัดการและปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของชมรม และมีส่วนร่วม โดยอ้อมในกิจกรรมที่ทางการจัดขึ้น เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ และวันปิยะมหาราช การดำเนินงานของชมรมเน้นให้เกิดความอิสระในการดำเนินกิจกรรม และในการที่ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมในทุกขั้นตอนทำให้เกิดการเรียนรู้พัฒนาศักยภาพของตนเองและกลุ่มอันเป็นแนวทางที่จะทำให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในระยะยาวมากขึ้น และสอดคล้องกับบทบาทหลัก อสอช.ต้องช่วยประเมินความเสี่ยงแบบง่ายๆ คอยประเมินติดตาม แรงงานอย่างใกล้ชิด ที่จะให้คำแนะนำ ใ้เฝ้าระวังในการทำงาน ถ้ามีการรวมตัวของ อสอช. อย่างเข้มแข็ง จะสามารถพัฒนาการวางแผนร่วมกับองค์กรท้องถิ่นในการจัดงบประมาณเพื่อดูแลสุขภาพของแรงงานในชุมชนได้ ซึ่งหลักสูตรการอบรมจะให้ อสอช. รู้จักบทบาท รู้หลักการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีผลต่อกลุ่มอาชีพ ทักษะการจัดการความเสี่ยงและทักษะในการจัดทำแผนเพื่อวางแผนงบประมาณ นอกจากนี้จะต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถเพิ่มศักยภาพในการเสริมให้ อสอช. มีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้นในท้องถิ่น ลงมือทำงานได้จริงกับเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย มีแนวทางปฏิบัติและมีสื่อที่ขยายความเข้าใจให้กับคนอื่นอย่างชัดเจน ซึ่งจะสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หลักสูตรการอบรมอาสาสมัครอาชีวอนามัยเพื่อการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอาชีวอนามัย โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ สามารถนำไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ใ้กับอาสาสมัครอาชีวอนามัยในพื้นที่อื่นๆได้ โดยเจ้าหน้าที่ต้องปรับให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่นั้น
2. การจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม สามารถเพิ่มเติมเนื้อหา และยืดหยุ่นเวลา ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อม ความร่วมมือ และความสนใจของผู้เข้าร่วมอบรมด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาความพึงพอใจของแรงงานนอกระบบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร อาชีวอนามัยในชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร อาชีวอนามัยต่อไป

2. ควรมีการศึกษาและทดสอบทัศนคติที่อาสาสมัครอาชีวอนามัยในชุมชนมีต่อการปฏิบัติงานด้านการดูแลสุขภาพและเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved